

Še enkrat pa poudarjamo, da nam spis odpira plovite perspektive za pravilnejše prosojanje važnega razdobja v našem narodnem življenju, ki ga pravkar preživljamo. Frst.

Maksim Gorki: Otroška leta. Poslovenil dr. Ivan Dornik. Samožaložba, Maribor, 1929. Strani 256. — Prestave iz svetovnega, zlasti ruskega slovstva, so potrebne in koristne že zato, da obmolknejo vsi posili-pisatelji, ki nimajo ničesar drugega povedati, kot da napišejo trudoma povest ali dramo bogve komu v zabavo, sebi ali nam. Tako imamo cele kupe plehkosti, da bi človek umrl od dolgega časa, če bi hotel prebrati vso tiskano zabavnost, iz katere se ne vidi ne v človeka ne v globlje dogajanje sveta. Ruska globokost in pogled v nepovzročeno njeno resničnost, prepojeno z azijskimi elementi, ima za nas še posebni mik in čar, ker dobimo v nji pojem onega občutja, ki ga je Nietzsche imenoval dionizično. Ruska literatura ni le drugačen, ampak tudi globlji svet, pred katerim obstojiš s strahom, kakor se prestraši v znanosti zoženi človek Evrope, ko ugleda celega človeka v njegovi brezmejnosti. Kakor se je iz tragične grške kulture, ki je slutila višjo radost v pogini individualnosti, razvila aleksandrinska znanstvena kultura, ki se je z mislijo hotela rešiti bojazni pred nepojmljivim in brezbrežnim, tako se je nanovo v Evropi izvršil isti proces kot pri starih Grkih: iz krščanske enotne in vseobsežne miselnosti srednjega veka smo prišli v novo aleksandrinsko znanstveno dobo, ki veruje, da more ves svet korigirati, če išče v historičnem znanju in eksperimentalni vedi razodetja, pri tem pa izgublja obilico polnega življenja in njegove moči. Tako se je iz velike umetnosti, ki je zrla v strašno zagonetnost vsega dogajanja, razvila umetnost za senilno zabavo, ki sta jo ugledala ob istem času Tolstoj in Nietzsche. Ko pa bereš Dostojevskega ali Gorkega, začutiš zopet vidike, ki odgrinjajo človeško naravo v vsej nepojmljivi obsežnosti, vidiš dionizično azijsko razbrzdano, ki živi kot preostanek starih religioznih orgij in se naslaja nad muko in gnusobo, s katero hoče človek utoniti v brezmejnosti. Grški apolinični čut je prinesel umerjenost v dionizično titaństwo, pri Rusih ni nikoli kult apolinične lepote ublažil ruskega titaństwa in živalska podlost je preplavila rusko družbo, da so najboljši ljudje tuje v svoji domovini, kakor pravi Gorkij. V pomehkuženi znanosti vzgojeni evropski človek pa vendar zre oba pola človeka, onega, ki se hoče ohraniti v individualnosti s čutom za družino, dolžnost in pravico, in onega, ki hoče utoniti v nasladi in opoju nad muko, grozo, smrtjo in brezmejnostjo. Dr. J. Šile

SRBSKOHRVATSKO SLOVSTVO

Rastko Petrović: Afrika. Sa jednom putopisnom kartom od Aleksandra Deroka (cir.). Beograd, Geca Kon, 1950.

Znani pisatelj srbske mlajše generacije in slikar Rastko Petrović opisuje v ti živahni in prav nič bahavi knjigi svojo pot skozi tropsko Afriko. Iz Marseillea je potoval z ladjo v Basam in od tam skozi pragozd v Boake in najdivjejšo Afriko. Zegele, skozi savano, Ferkesandugu, Džavaló, Banforo, Bobo Džulaso, čez reko Niger, skozi Bamako v Dakar. Po Afriki je napravil okoli 4000 kilometrov z vlakom, avtom, peš, v nosilnici in čolnu. Kakor sam pravi, je videl v glavnem pet

lic Afrike: Afriko neskončne lepote na Komoju, Afriko npravno, čisto in nago pri Banfori, Afriko divjo in blazno pri Manu, Afriko misterijev pri Kulikoru in Afriko suženjstva na otoku Gore. S potom je obiskal znanega afriškega pisatelja Fransisa Befa, par črnških kraljev in grob junaka afriške epike vladarja Sumanguruja. Knjiga je skozi in skozi osebna, zato simpatična in topla, zraven pa prepojena pravega človečanstva, ki nam Evropcem Afriko razumljivo približa in nas uči objektivne presoje kulture ali »nekulture« črncev. Iz mozaika posameznih doživljajev, epičnih in lirčnih, reflektivnih in referativnih, se nam sama od sebe sestavi pokrajinska, človeška in kulturna vizija Afrike, v kateri igra beli osvajač in »nad-človek« pogosto prav klavrno in človeško nesimpatično vlogo. Patina francoske kulture, v katero je pisatelj oblekel svoje pripovedovanje, mu daje značaj neke držanosti, ki tudi temperamentu ne pusti preko določenih meja.

Slovenski prevod, posebno če bi ga primerno ilustrirali, bi nam ne bil odveč. Frst.

Dragiša Lapčević: **Misli o Lepome.** Knjižarna Milorada Antića, Beograd, 1950. 40 strani. To ni logično zgrajen sistem o lepoti in umetnosti, kajti misli so le v rahli zvezi med seboj, so le vrhunč mišljenja, s katerih gledaš udobneje in prosteje naokrog. Ne samo aforistična oblika, katere Janusov obraz ima predpodobo v izrekih delfiškega preročišča, spominja na Nietzscheja, ampak tudi ideja nadčloveka, ki je prav za prav ideja grških bogov, ga veže z njim. Aforizem je Nietzscheju protest proti strahopetnosti nove znanstvene dobe, ki nikoli ne pokaže prekipevajoče energije celega človeka, da bi z lučjo instinkta hodil po krajih skrivnostnega in nepoznanega, kjer se človeška narava zliva v prabitje, ampak si z logiko in razumom dela trdna oporišča, s katerih ne vidi drugam kot v plitvine lastnega bivanja. Tudi Lapčević je poln borbenega duha, njegove misli so bolj intuicije umetnika kakor splošna spoznanja. Po nezavestnem nagonu se svet spopolnuje v lepoti (22), ki je dovršena oblika življenja (26) in obsega v nerazdružni zvezi tudi dobro in resnično, kakor se razodeva v umetnosti (28).

Lepota in umetnost sta Lapčeviću in večini estetikov v tako samoumevni zvezi, da niti ne govori o tem. Proti estetiki, ki misli, da je podlaga in cilj umetnosti lepota, je Tolstoj spisal svojo knjigo o umetnosti. Tu je z ozirom na nejasni pojem lepote dognal, da je podlaga in cilj umetnosti čustvo, ki je lepoti nasprotno, sočustvovanje, simpatija, občudovanje. Tako se je Lapčević približal Aristotelovi definiciji tragedije: sočustvovanje in strah in sprostitve (= izločevanje) podobnih občutij. Razlaga si je na vse kriplje prizadevala, da bi zanesla v to definicijo pojem lepote in čutnega ugodja, toda jasno je, da je pojmovanje Tolstega umetnosti najbližje Aristotelu: Umetnost ni izraz lepote, kot sta mislili antika in renesanca, tudi ni igra prebitka energije kot je trdila angleška estetika, ampak izraz čustva, da združuje ljudi v enakih občutjih in jim daje zavest bratstva v višjem doživljanju. Moderna veda o umetnosti mora tudi priznavati, da je lepota kot podlaga umetnosti meglen ideal, zato je postavila za najvišji kriterij sodoživljanje umetnine, kakor je tudi v sodobni filozofiji važnejše intuitivno včutenje v bistvo stvari kot neplodna igra s pojmi.

Kar zahteva Tolstoj od umetnosti, to hoče Lapčević od lepote. Lepo je največje navdušenje (6), ko lepo občuduješ, se z njim identificiraš (12). Umetnost odkriva harmonijo sveta (45), ki je vsajena kot kozmična volja v človekovo podzavest (48). Tako je združil antično harmonijo z moderno filozofijo nezavestnega.

Toda kaj je lepo? Ali je lepo naravno drevo ali umetno obrezano drevo? V obrezanem drevesu, ki se pokori zakonom razuma, je ideja klasične lepote, v naravnem drevesu, ki raste po lastni zakonitosti, je ideja organične lepote, kot jo je že videl Plotin. Lapčević ne daje praktičnih odgovorov: Če je lepo delo narave in človeka (7), če je lepo dovršena oblika življenja, bi bilo sklepati, da misli organično lepoto in individualizacijo. Obenem pa vztrajno zagovarja svoje prepričanje, da vsaka umetnost teži po klasično plemeniti preprostosti (46), kar vodi v tipično umetnost. V antiki vidi le apolonični pol, plemenito preprostost in mirno veličino (47) kakor Winckelmann, ki še ni vedel za barvano antiko in ki je prav za prav prenesel ideal Rousseaujeve dobe v pojmovanje antike. Nietzsche je zagledal v grški tragediji pod apolonično površino dionizični obraz. Wölflin pa je našel podobno polarnost v renesanci in baroku. Apollo je mirna dovršenost umetnosti, ki dvigne življenje v zakonitosti matematičnega razuma, v simetrijo, proporcijo, mero in harmonijo. Dioniz je opojna resničnost in nemirno stremljenje po neskončnem. V Aishilu, Pindarju, Laokoonu in Tacitu vidi nova znanost patetično napetost ali pritaženo razgibanost baroka. Kakor se v antiki iz enega obraza umetnosti pojavi drugi in tretji, tako gre v vseh dobah oblikovalna volja paralelno z občutjem človeške svobodnosti. Klasična lepota ne more biti regulator bodočnosti, saj so v njej obrisi mentalnosti, ki je imela za podlago suženjstvo.

Aker Lapčević izhaja od življenjskega občutja (15), ker naglašava klasično v obliki sodobnega duha (46), te z mnogimi dobrimi aforizmi prepričevalno занese v bodočnost estetične kulture, ki kulminira v stavku: Nekega dne se bo uresničila poezija, ki je slutnja višjega sveta (27). Harmonija umetnosti je stvarnost višjega sveta (45) in odkriva etiko svetovnega reda (45). Grki so bili s svojim idealom lepega (47) na pravi poti in njihovi bogovi so ljudje iz bodočnosti (27). Umetnost mu je religija, ki je tudi vera v dovršeno obliko sveta (45), zato govori o njej skoraj tako kot Kristus o božjem kraljestvu. Vendar ima ta ideal, v katerega moreš le verovati, samo spoznavno vrednost. To je pesem bodočnosti, rojena iz grškega kulta lepote, ki pozablja na bedo in omejenost človeka, medtem ko se Tolstojeva umetnost z idejo bratstva, ki je vzrasla iz Kristusovega nauka, nanjo ozira. Take sodbe, kakor: Papagajsko znanje profesorjev in doktorjev še ni znanstveni duh (21) ali Naslov znanstvenika ni zadosti, da se občuti lepo (20), ga pa le bližajo Tolstemu, ki mu tudi ugaja mnenje: Kritiki so bedaki, ki diskutirajo o pametnih. Dr. J. Šile

L. V. Gete: *Higenija u Tavridi*. Drama u pet činova. Preveo Jovan Jovanović-Zmaj. Priredio za štampu Radoslav Medenica. Izdanje knjižare S. B. Cvijanovića. Beograd, 1929. (Cena 15 Din.) — Da Jovanovićeve prevod Goethejeve klasicistične drame ne zadošča modernim zahtevam, se sicer prireditelj besedila sam zaveda. Čudim se zato, za-

kaj ni prevoda predelal ali dal predelati, preden ga je lepo in bogato komentiral in tako priredil za dobro šolsko knjigo. Mar Srbi nič ne vedo, kako je uspelo našem župančiču, ko je prefinil Cegnarjev prevod Schillerjeve Marije Stuart? Pieteta do Jovanovića v tem oziru pač ni bila umestna. Dr. I. P.

IZDAJE UDRUŽ. GRAF.UMJETNIKA V ZAGREBU.

Predvsem je treba omeniti serijo Monografije jugoslovenskih umjetnika, od katere so bili doslej izdani 5 zvezki. 1. zvezek je posvečen srbskemu slikarju Urošu Prediću in predstavlja malo mapo 10 reprodukcij z uvodnim tekstom M. D. Gjurića, 2. zvezek Vladi Bukovcu s 7 reprodukcijami in tekstom po Isu Krš-njavemu, 3. zvezek pa Belli Čikošu Sesiji z 8 reprodukcijami in tekstom po Vl. Lunačku. Serija ima predvsem popularizacijski namen.

V spomin na 1. jugoslovensko razstavo ex libris v juniju 1929 v Zagrebu je bila izdana v istem formatu kakor prejšnja serija mapa originalnih bakropisnih ex librisov z naslovom Ex libris. Mapa vsebuje kratak uvod in 10 originalnih tiskov sledečih jugosl. grafikov: Dragana Renarića, M. D. Gjurića, Naste Roje, Saše Santla, Rajka Šubica, Hinka Smerekarja in Ivana Kosa.

Istočasno je izdal M. D. Gjurić bogato ilustriran članek Jugoslavenski bakropisci od 16. veka do danes, ki je nekaka historična utemeljitev gibanja, ki ga predstavlja Društvo grafičkih umjetnika. Frst.

Ljuba Babić: *Hrvatski slikari od impresionizma do danas*. Preštampano iz Hrvatskog kola Matice Hrvatske, Zagreb, 1929. Bogato ilustrirano.

Pisatelj pregledno riše razvoj in tendence sodobnega hrvatskega slikarstva od njegovih početkov do danes in ugotavlja predvsem, da je prva faza ustvarila občuten nesklad med umetnostjo inteligentnega sloja in ono širokih plasti naroda. Umetnost, ustvarjena pod vplivi takratnih vodilnih evropskih tokov, ni znala premostiti tega nasprotja, zato se njeno delo ne more šteti pod pojem kulture, ampak več ali manj civilizacijske, napori poedincev niso bili zmožni, da se strnejo v strujo, v čemer se hrvatski razvoj občutno razlikuje od slovenskega, ki je iz podobnih tendenc vendar rodil izrazito strujo impresionistov, kateri je ta premostitev končno uspela. Ta doba je pri Hrvatih izrazita doba zbiranja sil, glavno pa je, da ji je manjkala socialni moment, ki bi jo navezal na milje. Najvažnejša prehodna osebnost med prvo razvojno stopnjo in drugo, ki si je postavila za cilj predvsem domač likovni izraz z evropsko kvaliteto, je Josip Račić. Navezal je na Maneta in tako prvi pretrgal poprejšnjo zvezo hrvatskega slikarstva z dunajskim in monakovskim. Sledila sta mu Miroslav Kraljević in Vladimir Bečić. Njihovo delo nadaljujejo v zadnji dobi Uzelac, Varlaj in Gecan. Poleg omenjenih pionirjev novega slikarstva je važen krog okrog T. Krizmana z M. Račkimi, J. Kljakovićem in M. Vanko. V naj-novejši dobi se tkivo hrvatskih slikarskih naporov vedno bolj gosti, nastopajo vedno novi talenti in slika postaja vse bolj pestra. Pisatelj sam zavzema v povojnem razvoju odlično mesto.

Babićevo studijo tembolj pozdravljamo, ker se vpliv zagrebškega slikarstva po slovenskih gojenjih zagrebške akademije tudi pri nas vse močnejše pokazuje. Frst.